

UDK 811.111'367+811.133.1'367:621.3

Izvorni naučni rad

Miloš D. ĐURIĆ (Beograd)

Elektrotehnički fakultet, Univerzitet u Beogradu

djuric@etf.rs

ENGLESKI I FRANCUSKI DISKURSNI KONEKTIVI U DISKURSU ELEKTROTEHNIKE

U novije vreme, sa razvojem interdisciplinarnih istraživanja i usled interfejsa pragmatike, semantike i sintakse, u fokusu su se ponovo našle nadrećenične jezičke jedinice koje su, izgleda, u izvesnim kontekstima, funkcionalno slične. Pošto ne postoji objedinjeno tumačenje statusa diskursnih konektiva, u ovom radu je izvršena delimitacija ovih jezičkih jedinica. Pokušao sam da utvrdim neophodne, ako ne i dovoljne uslove, koje određena jezička jedinica u engleskom i francuskom jeziku mora da ispunjava da bi definiciono bila određena kao diskursni konektiv. Ovo je urađeno u okviru diskursa elektrotehnike, čime se ne tvrdi da se ove jezičke jedinice ponašaju na utvrđeni način samo u ovom diskursu, već, izgleda da se mogu izvršiti i dalje generalizacije.

U mojoj studiji najpre se opisuje elektronski korpus iz koga su ekscerpirani diskursni konektivi, zatim se ove jedinice delimitiraju oslanjajući se na formalne modele, a posebno na teoriju relevantnosti. U nastavku studije, pažnja se usmerava na specifične engleske i francuske diskursne konektive (*but, so, mais, ainsi*), koji se najpre razmatraju u dostupnoj lingvističkoj literaturi i rečnicima, a zatim se vrši analiza na materijalu diskursa elektrotehnike, oslanjajući se na semantiku, sintaksu, logiku i pragmatiku.

Utvrđeno je da, u izvesnim slučajevima, dolazi do diskursizacije. Pored toga, utvrđeno je da diskursni konektivi u izvesnim slučajevima mogu da imaju ulogu pojačivača, ublaživača i ograde u engleskom i francuskom diskursu elektrotehnike. Na osnovu egzaktno analize, autor nastoji da pruži definicionu osnovu za eklektički pristup engleskim i francuskim diskursnim konektivima u diskursu elektrotehnike koja bi mogla da posluži i nekim drugim, možda manje specifičnim diskursima.

Ključne reči: *diskursni konektivi, engleski jezik, francuski jezik, semantika, sintaksa, logika, pragmatika, matematička lingvistika, podaci zasnovani na korpusu, diskursizacija*

1. Uvodni deo

Pouzdana obrada informacionih signala zasniva na postojanju kvalitetnog koda¹. Sledstveno tome, jezik predstavlja skup rekurentnih pravila koja generišu informaciju na datom hijerarhijskom nivou, a zatim je obrađuju na višem kognitivnom nivou. Usled toga, u mojoj analizi diskursa elektrotehnike u savremenom engleskom i francuskom jeziku mora da postoji optimalan odnos između stohastičnosti, raznolikosti oblika i jezičkih signala i mogućnosti ispravljanja signala.

U svom istraživanju, pokušaću da doprinesem osvetljavanju izvesnih aspekata identiteta diskursnih konektiva i da ponudim, u onoj meri u kojoj je to moguće, jedan integralan opis na primeru engleskih diskursnih konektiva *but* i *so* i francuskih konektiva *mais* i *ainsi*.

Terminu *diskurs* dajem značenje koje nalazim u objedinjenim lingvističkim tumačenjima, čije su autorke lingvistkinje Vesna Polovina, Ellen Prince i Svenka Savić (cf. Polovina, 1996, 55-67; Prince, 1989: 164-182; Savić, 1993: 29-32), a istovremeno konstatujem da svi moji ekscerpti zadovoljavaju sedam standarda koje propisuju Robert de Beaugrande i Wolfgang Dressler (cf. Beaugrande and Dressler, 1981: 1-12). Takođe, uzeo sam u obzir i lingvistička istraživanja u čijem se fokusu nalaze funkcije kognitivne analize jezičkih kategorija (cf. Polovina, 1999: 125-135), ali sam uzeo u obzir i klasične poglede na diskurs (cf. Brown and Yule, 1984: 24).

Posebnu pažnju usmerio sam ka jednom specifičnom diskursu – diskursu elektrotehnike. Moram odmah da naglasim sledeće: ne tvrdim da se diskursni konektivi ponašaju drugačije u diskursu elektrotehnike u odnosu na druge diskurse, niti tvrdim da je fenomen koji ispitujem vezan isključivo za određeni registar (dakle fenomen diskursnih konektiva nije *register-specific*), već naglašavam da sam koristio ekscerpate iz diskursa elektrotehnike isključivo iz praktičnih razloga. Naime, taj snimljeni korpus mi je bio na raspolaga-

¹ U ovom radu neću obraćati posebnu pažnju na akustičke aspekte govornog signala. Izvesne akustičke aspekte diskursa elektrotehnike na materijalu savremenog engleskog jezika obrađuje zasebna studija Miloša D. Đurića, posvećena multidimenzionalnoj analizi gustine akustičke energije nekih glasova u diskursu elektrotehnike u savremenom engleskom jeziku (cf. Đurić, 2007b: 69-77). Obavezan sam da napomenem i da jedan manji deo elektronskog korpusa iz navedene studije koristim i u ovom radu.

nju². Primetio sam, sasvim uzgred, da u snimljenom korpusu, govornici engleskog i francuskog jezika koriste slične sintaksičke konstrukcije dok pričaju o određenoj oblasti, a koriste i skoro sasvim identične diskursne konektive u analiziranim ekscerptima. Ali, kada ti isti govornici pričaju o svakodnevnim temama, ili kada vode obične razgovore (*loose talk*) distribucija i frekvencija diskursnih konektiva jesu u izvesnoj meri drugačije od distribucije i frekvencije u okviru diskursa elektrotehnike.

Tri pitanja koja bih postavio jesu sledeća: 1. Da li su diskursni konektivi eksplicitni komentari koji nisu ni u kakvoj vezi sa onim što se kaže (*what is said*)?, 2. Da li su diskursni konektivi samo u sintaksičkoj, ali ne i u semantičkoj konstrukciji sa klauzom koju uvode?, 3. Da li diskursni konektivi imaju ulogu: ispunjivača, ograde ili ublaživača?

2. Opis elektronskog korpusa

Da bi se stekao jasniji, precizniji i egzaktniji uvid u adekvatnost i primerenost korpusa koji sam koristio, najpre ću objasniti strukturu svog korpusa u najkraćim mogućim crtama. Moj elektronski korpus je na materijalu engleskog i francuskog jezika isključivo u okviru diskursa elektrotehnike. Primarno je prikupljan za proučavanje pojedinih aspekata naučnog registra u akademskoj sredini gde se u okruženju stručnjaka iz oblasti elektrotehnike koristi prevashodno engleski jezik kao *lingua franca*, ali i francuski jezik. Sekundarno je korpus prikupljan za potrebe multidimenzionalne akustičke analize, odnosno analize izvesnih glasova kroz prizmu tehničke akustike i akustičke fonetike. Moj korpus obuhvata: 1. snimke iz jednog ranijeg akustičkog istraživanja (Đurić, 2007b), 2. elektronski korpus koji se našao pod istraživačkom lupom Marije Panić i Miloša D. Đurića (cf. Đurić i Panić, 2009), kao i 3. korpus prikupljen tokom zajedničkog istraživanja Miloša D. Đurića i Marije Panić (2010). Izvesne primere sam upoređivao i sa jednim ranijim korpusom pisanog diskursa elektrotehnike (cf. Đurić, 2008b), ali i sa još jednim korpusom snimljenim za potrebe proučavanja drugih lingvističkih fenomena (cf. Đurić, 2010).

Korpus obuhvata materijal iz govornog medijuma. Elektronski zapis jednog dela korpusa engleskog i francuskog diskursa elektrotehnike smešten

² Pretpostavljam da bi, skoro sasvim verovatno, bilo lingvistički zanimljivo da se analiziraju engleski i francuski diskursni konektivi u drugim diskursima (npr. u diskursu ekonomije, medicine, pravnom diskursu, diskursu telefonskih razgovora, itd), a istovremeno pretpostavljam da bi analiza takvog jezičkog materijala pružila izvesne rezultate. Međutim, pod mojom istraživačkom lupom našao se jezički materijal koji je meni bio dostupan, odnosno, engleski i francuski diskurs elektrotehnike. Pored toga, smatram ovaj diskurs, kako kvantitativno, tako i kvalitativno dovoljnim da ispuni uslove neophodne za jedno validno empirijsko istraživanje.

je na optičkim medijima, i to u vidu devetnaest audio snimaka na jednom CD-ROM-u i na dva DVD-ja, u ukupnom trajanju od devetnaest sati i dvadeset i osam minuta. Snimci su, uglavnom, praćeni transkriptom, ali nisu davane vremenske odrednice, niti su vremenski obeležene intonacijske jedinice, jer bi samo nepotrebno opterećivale analizu. Tamo gde je to bilo neophodno, korišćeni su konvencionalni notacioni sistemi. Prilikom odabira notacionih sistema oslonio sam se isključivo na sledeću literaturu: Polovina (1987), Savić i Polovina (1989) i Schiffrin (1996). Anketiranje informanata u vezi sa prestižom pojedinih diskursnih konektiva izvršeno je po uzoru na metode i tehnike modelovane za specifičan način anketiranja koje sam preuzeo iz studije lingvistkinje Biljane Čubrović (cf. Čubrović, 2005: 14).

Izvesni snimljeni razgovori su planirani, dok su drugi spontani. Na primer, planirani su tako što su snimljeni govornici koji su držali akademska predavanja ili su učestvovali u diskusiji, ili su planirani tako što su za potrebe snimanja jedan ili više govornika zamoljeni da ispričaju nešto u vezi sa temom iz oblasti elektrotehnike. Međutim, postoje i razgovori koji su snimani u neplaniranim spontanim situacijama, a koji se, naravno, koriste uz dozvolu govornika. Pored onoga što nazivamo *loose talk*, snimili smo, uz dozvolu govornika, i nekoliko segmenata razgovora koji se u anglo-američkoj literaturi naziva *small talk*, a u literaturi na francuskom jeziku naziva se *conversation à bâtons rompus*. Što se tiče planiranih razgovora, oni su prevashodno ekspozitorni (opisi procesa ili teorija), i instruktivni (o najnovijim tehnologijama i teorijama), a neki od ovih razgovora su i diskusije.

Naravno, navodimo samo delove u kojima su učestvovali izvorni govornici engleskog i francuskog jezika u ukupno dvadeset i osam govornih događaja kojim su obuhvaćeni: 1. osam razgovora *licem u lice* (*face-to-face interaction*), 2. dve debate, 3. devet akademskih predavanja, i 4. jedan manji razgovor u kome se rešava određeni zadatak (*task-related talk*)³.

Nisam precizirao broj učesnika u debati ili u razgovoru između više osoba. Uzgred, učesnici se ne razlikuju bitno po socijalno konvencionalnim parametrima, kao što su to: pol, dob, obrazovanje, zanimanje i socioekonomski status. Za detaljnu analizu mog korpusa nije relevantno da se pomene ni broj učesnika niti njihovi međusobni odnosi. Uostalom, već je primećeno u jednoj studiji da se „[...] usled detaljnog navođenja svih, pa čak i irelevantnih, parametara dobija iskrivljena slika u procesu opservacije.“ (Đurić i Panić, 2009: 346). U upravo pomenutoj studiji konstatovano je da se čak i u diskursu elektrotehnike može pojaviti *paradoks posmatrača* (eng. *observer's para-*

³ Ukupna dužina mog korpusa možda za neka istraživanja unutar analize diskursa može da izgleda kao mali uzorak, ali za moje istraživanje to je korpus sa dovoljno primera da bi uopštavanja bila dovoljno iscrpna i temeljna.

doux). Naime, iako se korpus prikuplja radi proučavanja spontanog diskursa, sagovornici ne mogu da budu baš u potpunosti spontani ukoliko znaju da ih istraživači tonski beleže, a potom egzaktno analiziraju tonski zapis (cf. Đurić, 2007b).

Svi učesnici su belci u četrdesetim ili pedesetim godinama, izvorni govornici engleskog ili francuskog jezika. Socioekonomski status je irelevantan za moju analizu, ali mogu, sasvim uzgred, da napomenem da svi učesnici pripadaju srednjoj višoj klasi (*upper middle class*) istih su zanimanja, to jest, elektroinženjeri, i svi imaju visoku školsku spremu (u najvećem broju slučajeva imaju stručnu spremu VIII stepena, ili preciznije imaju titulu *doktora elektrotehničkih nauka*). U vezi sa polnom pripadnošću, govornici su muškog pola.

Uzgred, u ovakvim vrstama lingvističkih istraživanja, kao što je moje, nije potrebno navoditi lične podatke, iako pojedine studije diskursa navode minuciozne i detaljne opise učesnika, kao što su: rasa, poreklo, izgled, seksualna opredeljenost, temperament, sklonosti, pređašnji i sadašnji/trenutni odnosi među učesnicima. Sve ove redundantne podatke o učesnicima smatram nepotrebnim i suvišnim za egzaktnu analizu kao što je ova, naročito s obzirom na to da je potpuno dovoljna činjenica da su u pitanju izvorni govornici. Osim toga, potencijalna korist detaljnijih prikaza govornika je izuzetno mala, zato što čitalac i bez navođenja svih ovih detalja može da stekne utisak kao da prisustvuje razgovoru visokoobrazovanih stručnjaka iz oblasti elektrotehnike. Smatram da sam bio dovoljno iscrpan, iako i selektivan, prilikom navođenja podataka o učesnicima snimanim za potrebe mog korpusa⁴.

3. Delimitacija diskursnih konektiva

Prilikom gramatičke klasifikacije reči pojedini autori koriste termin *konektiv* (*connective*) sa ciljem da okarakterišu reči ili morfeme čija je primarna funkcija da povežu jezičke jedinice na bilo kom nivou (cf. Crystal, 1983: 81; Kristal, 1988: 124). U upravo navedenoj literaturi pronalazimo da su veznici najočiglednije vrste konektiva, međutim, pomenuti autor dodaje kako se i na priloge može gledati kao na konektivne, pa se čak i glagoli mogu posmatrati kao konektivni. Drugim rečima, primarna funkcija konektiva je da strukturiraju diskurs.

⁴ Uzgred, smatram da lingvisti ne treba da daju nekakva preterano rasplinuta i suviše razuđena objašnjenja. Na taj način izbegavaju se i nepotrebna ponavljanja. Čini mi se da preterano detaljni opisi učesnika mogu jedino da opterete lingvističku analizu, a pretrpanost svim tim beskorisnim i nepotrebnim detaljima može da skrene pažnju na nepredviđene i nenameravane pojedinosti u okviru izvesnog istraživanja.

Prilično rafiniranu interpretaciju nalazimo i kod profesora Ranka Bugarskog, koji najpre uspostavlja dihotomiju između *paratakse* i *hipotakse*, tj. *nezavisnih* i *zavisnih* veznika. Za razliku od ostalih opštelingvističkih studija, koje posmatraju veznike kao marginalne pojave, profesor Bugarski lucidno primećuje da se veznici dele na „[...] nezavisne i zavisne, sa raznim pridruženim značenjima.“ (cf. Bugarski, 1991: 102; Bugarski, 1996: 155). Dakle, profesor Bugarski dozvoljava, potpuno originalno, mogućnost *pridruženih značenja*, što u klasičnim opštelingvističkim radovima nije bio slučaj kada se opisuju konektivi i konektivni elementi, a što je profesor Bugarski primetio daleko pre detaljnih elaboracija konektiva i markera u lingvističkoj literaturi, čime je anticipirao brojne kasnije analize ovih lingvističkih fenomena u teorijskom okviru teorije relevantnosti.

Ja sam usvojio prilično široka definiciona određenja konektiva, kao što je pomenuto Crystalovo određenje, ne prenebregavajući definiciona određenja konektiva, prema kojima se ovi lingvistički fenomeni posmatraju kao mala zatvorena klasa reči, koje povezuju druge reči, fraze ili klauze u okviru iste rečenice. Prihvatam prilično široka i libertenska shvatanja konektiva, koja nalazim kod Jamesa Aitchisona, koji u konektive ubraja: 1. veznike, 2. konjunkte i 3. kopulu BE (cf. Aitchison, 2001: 62), uzimajući u obzir i Traskovo viđenje konjunktka i veznika (cf. Trask, 2000: 32).

Možda pitanje terminologije može da se učini kao nešto manje važno, međutim, čini nam se, da se ipak mora dotaknuti, naročito s obzirom na to da postoji nedostatak objedinjene i koherentne terminologije. Shodno tome, kao što to ističu lingvistkinje Aijmer i Simon-Vandenberg, termini *pragmatički markerki*, *diskursni konektivi* i brojni drugi, mogu da se koriste kao sinonimi (cf. Aijmer and Simon-Vandenberg, 2006: 73-92). Ursula Lenker i Anneli Meurman-Solin (2007: 1-10), s pravom, ističu da su konektivi u širem smislu bili zapostavljeni u lingvističkoj literaturi, zato što su mnoge gramatičke teorije izabrale rečenicu za najveći nivo analize.

Prema Milošu Đuriću i Mariji Panić, „[s] jedne strane, postoje prilično široki pogledi na poimanje diskursnih konektiva, koji rezultiraju prilično liberalnim taksonomijama [...]“ (Đurić i Panić, 2009: 347). Pojedini autori preferiraju termin *konektiv* (cf. Rouchota, 1996: 1-15; Đurić 2008a: 49-64; 2009: 191-201), dok drugi smatraju da su konektivi zapravo podskup diskursnih markera (cf. Rossari, 2006: 299-314). Postoje radovi koji posmatraju konektive kroz prizmu njihove univerzalnosti (npr. Fraser, 2006: 73-92). Na žalost, ne postoji puno radova koji se bave fenomenima diskursnih konektiva u specifičnim vrstama diskursa, na primer, konektivima u engleskom i francuskom diskursu elektrotehnike. U međuvremenu su se pojavile pojedine lingvističke studije koje analiziraju relevantnost diskursnih markera u diskursu

elektrotehnike u savremenom engleskom jeziku (cf. Đurić, 2007a: 175-190), zatim, studije koje osvetljavaju samo specifičnu tranzicionu ulogu konektiva u diskursu elektrotehnike (cf. Đurić, 2008a: 49-64; kao i Đurić, 2008b: 55-67), zatim radovi koji posmatraju konektive iz perspektive njihove distribucije u diskursu elektrotehnike u savremenom engleskom (cf. Đurić, 2009: 191-201). Konačno, postoje i studije koje osvetljavaju diskursni identitet ovih fenomena, čiji su autori Miloš D. Đurić i Marija Panić (cf. Đurić i Panić, 2009: 344-358; kao i Đurić i Panić, 2010).

Za trenutak ću se zadržati na radu Đurić i Panić (2009), u kome se status diskursnih konektiva posmatra i iz perspektive sociologije jezika, odnosno sociolingvistike. Naime, prema autorima Đurić i Panić (2009: 344-358), sociolingvistički status diskursnih konektiva moguće je sagledati kao prilično specifičan. Panićeva i Đurić tvrde da se upotrebom diskursnih konektiva menja i identitet diskursa, pošto je je pojavljivanje konektiva skoro sasvim marginalno u *zajedničkom jeziku*, ili da upotrebimo Bernsteinov termin, u *ograničenom kodu* (cf. Bernstajn, 1979: 25). Bernstein *explicit*e ističe (1979: 25) kako „zajednički jezik ne dozvoljava upotrebu veznika, koji služe kao važni i logički distributeri značenja i sleđa.“ Iz prethodno rečenog zaključujemo da su konektivi u većoj meri karakteristični za *formalni jezik*, odnosno, da upotrebimo Bernsteinov termin, karakteristični su za, *razrađeni kod*⁵.

Da bih mogao da izvršim delimitaciju diskursnih konektiva, pogledao sam njihov status u deskriptivnim gramatikama savremenog engleskog i francuskog jezika⁶. U vezi sa engleskim konektivima, usvojio sam prilično liberalna shvatanja i definiciona određenja konektiva koja sam našao u deskriptivnim gramatikama engleskog jezika (uzete su u obzir sledeće gramatike: CEG, CGE, GCE, GREJ i UGE). Konektivi se posmatraju kao oblici koji povezuju gramatičke elemente i gramatičke celine, tj. kao sintaksička sredstva za koja služe za povezivanje rečenica. U deskriptivnim gramatikama savremenog francuskog jezika konektivi se svrstavaju u *les mots outils*, ili još preciznije, u *mots de liaison* (uzete su u obzir sledeće gramatike: GDF, GFJSM, LNGF i NGF). Na osnovu pregledane literature, čini nam se da se konektivi tretiraju daleko liberalnije u deskriptivnim gramatikama savremenog engleskog i francuskog jezika, nego što je to slučaj u nekim čak i novijim teorijskim radovima koji se bave ovim fenomenima. S obzirom na to da nam noviji radovi ne nude

⁵ Zanimljivo je, sasvim uzgredno, pomenuti da Bernstein (1979: 21), kada nabroja neke osobine formalnog jezika, između ostalog, kao drugu osobinu formalnog jezika kaže: “[I]logičke modifikacije i naglasak iskazuju se posredno, gramatičkom konstrukcijom rečeničnih kompleksa, naročito upotrebom niza *veznika* i relativnih klauzula.” [kurziv M. Đurić i N. Panić]. Samim tim, što je autor osetio potrebu da istakne upotrebu veznika (dakle, konektivnih elemenata iskaza/teksta) govori o značaju konektivnih elemenata u okviru formalnog jezika.

⁶ U daljem tekstu gramatike i rečnike navodimo u formi inicijalizama, koji su abecedno ustrojeni u Literaturi.

dovoljno libertensku definiciju konektiva, usvojio sam definiciona određenja delimitirana u navedenim gramatikama, pa se njih isključivo i pridržavam, ne prenebregavajući liberalna shvatanja prema kojima su konektivi: 1. veznici (= jedna od kategorija kojima se izražavaju odnosi između propozicije i činjenica) i/ili 2. izrazi koji ponekad i kodiraju specifične inferencijalne procedure.

4. Model

U našem radu primenjujemo eklektički model koji obuhvata teorijske osnove i teorijska polazišta lingvističke pragmatike, moderne logike i filozofije jezika. Ovaj eklektički model konstruisao sam na sledeći način. Najpre sam se prethodno informisao uvidom u sledeću literaturu: Aijmer and Simon-Vandenberg (2006), Bernstajn (1979: 19-44), Brown and Yule (1984), Bugarski (1997: 46-61), Chauvineau (1969: 44-106), Fraser (2006: 73-92), Lakić (2004), Levinson (1983), Marcus (1967: 22-102), Marković (1994: 39-83), May (1985), Mišić Ilić (2004: 1-66), Mišić Ilić (2008: 75-88), Mounin (1971: 29-88), Polovina (1996: 37-54), Polovina (1999: 125-135), Prieto (1975), Rossari (2006: 299-314), Rouchota (1996: 1-15), Sperber and Wilson (1988: 118-171), Strawson (1977: 9-194), Tannen (1989)⁷. Nisam naveo naslove koji pokrivaju teoriju relevantnosti, ali joj, upravo zbog njene važnosti, posvećujem zaseban, 5. deo ovog rada.

Pored navedenih modela, informisao sam se novijim studijama koje se bave opštim obeležjima diskursa elektrotehnike, kao i radovima u čijem fokusu se nalaze diskursni konektivi u diskursa elektrotehnike (cf. Đurić, 2007a: 175-190; Đurić, 2007b: 69-77; Đurić, 2008a: 49-64; Đurić, 2008b: 55-67; Đurić, 2009: 191-201; Đurić, 2010: 131-143; Đurić i Panić, 2009: 344-358; Đurić i Panić, 2010). U onoj meri u kojoj je to moguće, pokušali smo da obuhvatimo i izvesne generativne pristupe. Na našim prostorima se analizom diskursa iz ugla generativne lingvistike bavi lingvistkinja Biljana Mišić Ilić (2008: 155-176), te smo njene rezultate u tom domenu i uzeli u obzir.

5. Teorija relevantnosti – *Un peu de pertinence*⁸ ...

S obzirom na prostornu ograničenost, ne mogu da iscrpno prikažem sve modele i metode čijim sam fuzionisanjem generisao svoj eklektički model. Međutim, smatram da je primereno, da makar na kratko istaknem izvesne,

⁷ Za eklektički model nalazim potkrepljenje u lingvističkoj literaturi, ili preciznije, u jednom naučnom radu koji pruža objedinjeno i unifikovano tumačenje opšte lingvistike. U tom radu, profesor Ranko Bugarski (1997: 47) kaže da "[t]reba istaći jednu aktuelnu orijentaciju u britanskoj lingvistici, inače po tradiciji sklonoj zdravom eklekticismu i razumnom kompromisu više nego proročkoj isključivosti individualnih teoretičara."

⁸ Ovaj naslov sam pozajmio iz rada: Miloš Đurić i Marija Panić (2009).

makar, sitne detalje u okviru teorije relevantnosti, jer mi to izgleda kao nešto nužno.

U lingvističkoj literaturi, *Teorija relevantnosti* (engleski: *Relevance Theory*, francuski: *La théorie de la pertinence*) polazi od pretpostavke da je ljudski kognitivni sistem usmeren ka maksimalnoj relevantnosti. Drugim rečima, odnosno, preciznije, ljudski kognitivni sistem je usmeren ka postizanju najvećeg broja kognitivnih efekata uz najmanji utrošak procesualnog napora. Na dalje, kako to kažu Sperber i Wilsonova (1988: 260), ljudski kognitivni procesi usmereni su ka obradi najrelevantnije raspoložive informacije na najrelevantniji način. Pored toga, svaki čin ostenzivne komunikacije saopštava pretpostavku o sopstvenoj optimalnoj relevantnosti (op. cit.).

Takođe, postojanje kontekstualnog efekta neophodan uslov za relevantnost. Samim tim, što su veći kontekstualni efekti, veća je i relevantnost (cf. Sperber and Wilson, 1988: 119). Redundantno je isticati jednu, sada već, dobro znanu pretpostavku da ljudska bića mogu da razlikuju relevantne od irrelevantnih informacija, ili u nekim slučajevima, relevantnije od manje relevantnih informacija, ali ova pretpostavka je ipak jedna od polaznih tačaka u istraživanju. Mene je zanimao onaj deo teorije relevantnosti koji putem proceduralne semantike proverava svoje teorijske postulate na materijalu jezičkih ajtema koji se preciznije nazivaju *diskursni konektivi*. Pomenuo bih i jedan bitan termin – *komunikativna namera* koja, prema Sperberu i Wilsonovoj, skoro sasvim sigurno, predstavlja glavnu karakteristiku verbalnih iskaza. Demonstracija se, skoro sasvim uvek, tumači kao zahtev da se posveti pažnja iskazu, naročito, ako uzmemo u obzir da se javlja uz pretpostavku o relevantnosti uz minimalan procesualni napor.

Sudeći po logičkim konsekvencama ove teorije, čini mi se da relevantnost može da se sagleda kao ravnoteža uspostavljena između kognitivnih i kontekstualnih efekata, s jedne strane, i procesualnog napora, percepcije, memorije i inferencije, s druge strane. Što se tiče odnosa semantike i pragmatike u okviru teorije relevantnosti, one se mogu interpretirati kao dekodiranje i inferencija. Ili, još preciznije, razlika između pragmatike i semantike jeste razlika između dve vrste kognitivnih procesa koji se odigravaju prilikom procesa razumevanja iskaza⁹.

Čini mi se da *autonomni jezički sistem* igra najprominentniju ulogu u procesu dekodiranja. Ovaj autonomni jezički sistem u okviru matematičke i računarske lingvistike možemo da posmatramo kao *parser* ili *prevodilac* koji, zapravo, jeste jezički perceptualni modul. Ovaj parser identifikuje akustički

⁹ U Levinsonovoj (1983) interpretaciji *značenje* minus *istinosni uslovi* jeste jednako *pragmatika*. Dok, s druge strane, prema Sperberu i Wilsonovoj (1988; 1995) razlika između semantike i pragmatike jeste jednaka razlici između *dekodiranja* i *inferencije*.

stimulans (ukoliko se radi o iskazu) ili grafički stimulans (ukoliko se radi o tekstu) konvertujući ga u jezički stimulans, a zatim se u okviru ovog sistema obavljaju algoritamske gramatičke operacije prevođenja, tj. konvertovanja, čiji je krajnji rezultat – logička forma¹⁰. Ova logička forma jeste semantička reprezentacija lingvističkog ajtema koji se koristi u iskazu.

Završili bih ovaj skromni mali osvrt na teoriju relevantnosti rečima lingvistkinje Vesne Polovine. Naime, princip relevantnosti je generalizacija u ostenzovno-inferencijalnoj komunikaciji, a kako to lucidno ističe profesorka Vesna Polovina: „[s]agovornici ne moraju znati principe relevancije više nego što im je potrebno, na primer, da poznaju principe genetike za reprodukciju. Princip relevancije se primenjuje bez izuzetka.“ (cf. Polovina, 1996: 50).

6. Francuski diskursni konektivi *MAIS* i *AINSI* i engleski diskursni konektivi *BUT* i *SO* u rečnicima, gramatikama i lingvističkoj literaturi

Razlog zašto smo odabrali baš ove diskursne konektive a ne neke druge leži najpre u tome što konektivi *mais*, *ainsi*, *but* i *so*: 1. iako ispoljavaju različitu učestalost, jesu najfrekventniji u diskursu elektrotehnike, 2. pripadaju formalnom stilu, 3. markiraju dominantni deo u diskursu elektrotehnike.

Pogledaćemo, za trenutak, navedene konektive u rečnicima engleskog i francuskog jezika koji su nam bili na raspolaganju. Najpre za francuske konektive *mais* i *ainsi*. DFC i LDLF konstatuju da konektiv *mais* „[i]ntroduit une opposition à ce qui a été affirmé, une restriction à ce qui a été dit.“ Takođe, i DFC i LDLF za ovo prvo značenje konektiva *mais* navode sinonime: *pourtant*, *cependant*, *toutefois*, *néanmoins*. Za *ainsi* situacija nije tako jednoznačna i jednostavna. Naime, i kod DFC i kod LDLF konektiv *ainsi* tek u okviru drugog značenja ima ulogu koordinativnog veznika, sa vrednošću zaključivanja, tj. inferencije.

NDAFFA-NDFEL u odrednici za *ainsi* navodi najpre da je to adverb, a zatim daje engleske ekvivalente: *so* i *thus*. Zatim u okviru iste odrednice dopušta mogućnost da *ainsi* bude i veznik, a zatim navodi engleske ekvivalente u toj funkciji: *so*, *thus* i *therefore*. NDAFFA-NDFEL za konektiv *mais* dopušta samo jednu funkciju – vezničku, pritom navodeći ekvivalente *but* i *why*. Navodi samo sledeći primer: *Mais, qu'ai-je dit? (Why, what have I said?). Mais, oui. (Why, yes).*

Situacija za engleske konektive *but* i *so* je sledeća. CODCE konstatuje da za *but* nije moguća jasna distinkcija između nekoliko funkcija. Ne utvrđuje da li je to uvek koordinativni veznik ili nešto više. CODCE navodi, između

¹⁰ Logička forma jeste strukturisani niz koncepata sa logičkim i kauzalnim karakteristikama. O logičkoj formi u generativnom teorijskom okviru informiše nas May (1985).

ostalog, i semantički slične ajteme u okviru odrednice za *but*: *on the contrary, nevertheless, however, on the other hand, moreover, yet*. WNWDAL dozvoljava mogućnost da *but* bude koordinativni veznik bilo u prosto ili složenoj rečenici. Međutim, WNWDAL ne dozvoljava mogućnost da *but* bude bilo šta drugo u složenoj rečenici sem subordinativnog veznika. U vezi sa konektivom *so*, zanimljivo nam je peto značenje koje navodi CODCE, koje se može parafrazirati sa: *accordingly, consequently, therefore, as appears or results from preceding or implied statements or fact*. WNWDAL se u glavnim crtama slaže sa CODCE, ali navodi, na primer, sledeća dva sinonimna ajtema za *so* u značenju veznika: *in order that* i *with the purpose that*, uz napomenu da su praćeni infinitivom glagola.

Sada ćemo pogledati kako se tretiraju konektivi u lingvističkoj literaturi i/ili gramatikama koje su nam bile dostupne. LNGF klasifikuje diskursni konektiv *mais* kao koordinativni veznik (*conjonction de coordination*), konstatujući da su ovi ajtemi zapravo vezni elementi koji ispoljavaju relacije bilo među frazama, bilo među sintaksičkim konstituentima. LNGF izdvaja lekseme *cependant* i *mais* kao reprezentativne, a zatim propisuje da se ne mogu nalaziti unutar grupe reči kojima prethode. Drugim rečima, LNGF ne dozvoljava mogućnost sledećeg poretka elemenata: **Il avait tort ; il ne voulait mais pas l'admettre*; ali dozvoljava mogućnost sledećeg hijerarhijskog ustrojstva unutar rečenice: *Il avait tort, mais il ne voulait pas l'admettre*. Dakle, diskursni konektiv *mais* se uglavnom razmatra u koordinaciji podrećeničnih konjunkta. U literaturi se navodi da konektiv *mais* povezuje klauze različite argumentativne orijentacije, kao i zapažanje da ne utiče na istinosne uslove.

LNGF ubraja *ainsi* u vezne priloge i u koordinativne priloge (*adverbes de coordination*). Stavljajući diskursni konektiv *ainsi* na treće mesto prilikom nabiranja, LNGF, kaže da ovi elementi markiraju, poput koordinativnih konjunkta, jednu relaciju, ali takođe markiraju i ulančavanje nekoliko fraza, kao i vezu temporalnog ili logičkog karaktera. LNGF dozvoljava da se diskursni konektiv *ainsi* javlja na početku fraze koju povezuje sa onim što mu prethodi, ali to nije neophodno inicijalni položaj. Takođe, dostupna literatura navodi da konektiv *ainsi* signalizira kontekstualni efekat, odnosno, iskaz se povezuje sa procesom izvođenja kontekstualne implikacije.

Ukratko, i *mais* i *ainsi* su konektivi zavisne relevantnosti. To znači da se javljanjem konektiva *mais* i/ili *ainsi* poboljšava interpretacija. Drugim rečima, prominentnost nameravanog kontekstualnog efekta dovodi do smanjenja procesualnog napora u obradi informacije, pa se relevantnost optimizuje. Ukoliko uporedimo konektiv *ainsi* sa konektivom *mais*, možemo da zaključimo da je *mais* daleko diskursno dinamičniji konektiv, odnosno, da je možda u većoj meri usmeren ka sagovorniku nego ka samoj poruci.

A sada da pogledamo status engleskih konektiva u literaturi. Halliday i Hasanova (1976: 237) kažu da *but* izražava relaciju koja nije aditivna, već je adversativna. Oni dodaju da „[...] in addition to the meaning ‘adversative’, *but* contains within itself also the logical meaning of ‘and’; it is a sort of portmanteau [...] of *and* *however*.“ (cf. Halliday and Hasan, 1976: 237). Halliday i Hasanova konstatuju da je *but* retrospektivno, a da značenje koje projektuje na ovaj način više odgovara konektivu *and*. Rouchota (1996: 13) navodi da je diskursni konektiv *but* povezan sa inferencijalnim procesom kontradikcije i eliminacije pretpostavke. Za razliku od konektiva *and* i *or*, diskursni konektiv *but* je restriktivan prilikom povezivanja subordinativnih klauza.

Rouchota (1996: 13) navodi da je konektiv *so* povezan sa inferencijalnim procesom zaključivanja. Leksički ajtem *so* ima: 1. prilošku funkciju, 2. funkciju veznika na sintaksičkom i 3. funkciju veznika na semantičkom planu. Drugim rečima, *so* može da ima: 1. jasnu prilošku funkciju, 2. funkciju povezivanja klauza i 3. funkciju povezivanja propozicija. Halliday i Hasanova (1976: 256) navode da se kauzalna, tj. uzročna relacija izražava uz pomoć ajtema: *so*, *thus*, *hence*, *therefore*, *consequently*, *accordingly*, itd. Takođe, zajedno sa *but*, (1976: 231) svrstavaju *so* u vezničke adjunkte (eng. *conjunctive adjuncts*), podskup skupa prostih priloga, ili koordinativnih veznika. Halliday i Hasanova (1976) takođe ističu da *so* uvodi zaključak izveden na osnovu onoga što je rečeno ili percipirano.

Prema GCE, *but* može da povezuje sledeće subordinativne klauze: 1. *That*-klauze, 2. temporalne adverbijalne klauze, 3. paralelne strukture. Pored toga, GCE detaljno ispituje sintaksičko ponašanje koordinativnih struktura, pa na osnovu toga svrstava *but* u koordinatore. S druge strane, čini nam se da UGE malo ‘opreznije’ navodi da su *and* i *or* standardni koordinatori, a konstatuje da *but* isključivo učestvuje u koordinaciji pridevskih i priloških fraza. CGE *explicite* konstatuje da je, prema tradicionalnim shvatanjima, inicijalna upotreba koordinativnih konektiva (poput: *and*, *or*, *but*) neprimerena, ali isto tako ističe da se ovi konektivi javljaju u inicijalnom položaju kako u pisanom, tako i u usmenom diskursu.

Prema GCE, *so* služi da uvede rečenicu kojom se izražava rezultat ili posledica onoga što je prethodno rečeno, a takođe GCE ističe da *so* ispoljava: 1. restrikciju prilikom povezivanja subordinativnih klauza, 2. restrikciju u višestrukom povezivanju i 3. pojavljivanje u vezničkim skupinama i to kao drugi konektiv u nizu.

7. Diskursni konektivi *MAIS*, *AINSI*, *BUT* i *SO* u diskursu elektrotehnike

U nastavku navodim samo neke ekscerpte iz mog elektronskog korpusa. Ovi primeri ilustruju upotrebu konektiva *mais* i *but*, s jedne strane i *ainsi* i *so*, s druge strane, i to isključivo u diskursu elektrotehnike:

- (1) A: Selon les modèles et les conditions de fonctionnement, les microcontrôleurs peuvent avoir besoin de quelques composants externes.
B: *Mais* ceci reste très limité.
- (2) Ils sont basés sur la même puce que la version UV-EPROM, se programment avec le même matériel, *mais* le boîtier n'est pas équipé de la fenêtre qui permet l'effacement.
- (3) Le microcontrôleur ne dispose pas non plus de mémoire morte interne, *mais* la communication avec l'EPROM se fait non pas par des broches d'entrée-sortie, *mais* par des broches spéciales situées sur le dessus du boîtier.
- (4) [...] amplificateur peut être un barreau dans le cas d'un laser Nd-YAG, *mais* il peut aussi se présenter sous la forme d'une fibre dans le cas des lasers à fibre.
- (5) However, a base station has grid power and can use power-hungry, *but* very flexible software radios.
- (6) Sometimes this results in slightly more complicated designs with respect to the underlying digital logic *but* nevertheless reduces the number of components, board size, and even power consumption.
- (7) Relay logic was relatively inexpensive and reliable, *but* it is slow.
- (8) Depending on the optics and the laser tube a different number of lines is usable *but* the most commonly used lines are 458 nm, 488 nm and 514.5 nm.
- (9) On peut *ainsi* en déduire l'impédance du condensateur alimenté par une tension fonction sinusoïdale du temps.
- (10) Le principe d'une cellule photovoltaïque est de forcer les électrons et les trous à se diriger chacun vers une face opposée du matériau au lieu de se recombiner simplement en son sein. *Ainsi*, il apparaîtra une différence de potentiel et donc une tension entre les deux faces, comme une pile.
- (11) Il existera *ainsi*, pendant toute la vie de la jonction, une charge positive de la région N au bord de la jonction et une charge négative dans la région P au bord de la jonction.
- (12) *Ainsi*, un contrôle peut être vu comme une succession d'opérations de traitement du signal et ceci renvoie à la définition générale donnée plus haut.

- (13) Fibers are also used for illumination, and are wrapped in bundles *so* they can be used to carry images, thus allowing viewing in tight spaces.
- (14) Communication between layers uses on-die signaling, *so* power consumption is much lower than in equivalent separate circuits.
- (15) WANs are used to connect LANs and other types of networks together, *so* that users and computers in one location can communicate with users and computers in other locations.
- (16) A: If the energy is great enough *so* that the electron jumps to a high enough energy level it may escape the positive pull of the nucleus.
B: *So* it can be liberated from the atom in the process of photoionisation.

Na osnovu ponašanja ispoljenog u našim ekscerptima, konstatujemo da *mais* i *but* zaista spadaju u koordinativne adversativne konektive. U koordinativne konektive spadaju još *et* i *ou* (u francuskom), *and* i *or* (u engleskom), ali čini nam se da su *mais* i *but* ipak za nijansu restriktivniji u pogledu vrsta jedinica koje mogu da povezuju, zato su se i našli pod našom istraživačkom lupom.

U primerima iz našeg korpusa ni *mais* ni *but* se ne javljaju u višestrukim koordinacijama. Pogledajmo ekscerpte (17) i (18) koje smo modifikovali konektivima *mais* i *but* da bismo izazvali efekat višestruke koordinacije¹¹.

- (17) *Il existe même des framework *mais* plateformes en C++ dédiés à l'embarqué, comme Qtopia, *mais* l'utilisation de ceux-ci restera limitée aux microcontrôleurs les plus puissants.
- (18) *This was a thousand times more reliable than tubes, ran cooler, *but* used less power, *but* had a very low fan-in of three.

Nepotrebno je da posebno ističemo kako oba ova primera **nisu dobro oblikovana** (*well formed*). Dobro oblikovani primeri (iz našeg korpusa) jesu ekscerpti (19) i (20):

- (19) Il existe même des framework *et* plateformes en C++ dédiés à l'embarqué, comme Qtopia, *mais* l'utilisation de ceux-ci restera limitée aux microcontrôleurs les plus puissants.
- (20) This was a thousand times more reliable than tubes, ran cooler, *and* used less power, *but* had a very low fan-in of three.

¹¹ Primeri, koje navodimo, idu sledećim redom: francuski primer za kojim sledi engleski primer. Napominjemo da ekscerpirani primeri iz našeg elektronskog korpusa ne slede smer: francuski primer – engleska replika, niti obrnuto, engleski primer – francuska replika, već su to uzajamno nezavisni iskazi.

Prema uvidu u leksikografski diskurs, zapazili smo da se semantika konektiva *mais* i *but* tradicionalno sagledavala u odnosu prema konektivima *et* i *and*, i to kao odnos 'et + cependant' (u francuskom) i 'and + however' (u engleskom). U leksikografskom diskursu smatra se da *mais* sadrži i komponentu *et*, odnosno da *but* sadrži *and*. Iako prema nekim autorima ova jukstapozicija može evidentno da se analizira, moram da primetim kako ne postoji uvek jednostavan binarni presek. Dovoljno je pogledati ekscerpte (33) i (34) iz mog elektronskog korpusa:

- (21) L'équation de Dirac incorpore naturellement l'invariance de Lorentz avec la mécanique quantique, ainsi que l'interaction avec le champ électromagnétique *mais* qui est traité encore de façon classique.
- (22) The gain medium will amplify any photons passing through it regardless of direction *but* only the photons aligned with the cavity manage to pass more than once through the medium and so have significant amplification.

U navedenim primerima, nigde ne vidim mogućnost pravljenja savršenog binarnog preseka, a da se pri tome ne naruši semantičko-sintaksičko ustrojstvo. Na osnovu pregleda sintaksičkog ponašanja različitih koordinativnih struktura na nivou rečenice i diskursa/teksta, smatram da konektive *mais* i *but*, skoro sasvim sigurno, možemo da uključimo u adversativne diskursne koordinate *par excellence*. Napominjem da u svoj spisak dokaza ne ubrajam restrikciju u rečeničnom prepozicioniranju, niti mogućnost inicijalnog javljanja *mais* i *but* u prepozicioniranoj negativnoj imeničkoj frazi.

Na osnovu uvida u korpus, postuliram ekvivalenciju između konektivnog i diskursivnog odnosa, bez obzira na to da li je iskaz koji sledi intraturnusni ili interturnusni. U diskursu elektrotehnike stoga predlažem da su konektivni odnosi *P mais Q* i *P but Q* ekvivalentni diskursivnim odnosima *P. Mais Q* i *P. But Q* ako i samo ako se ovi odnosi nalaze u diskursu elektrotehnike. Napominjem da se nisam usudio da izvedem generalizacije i za ostale diskurse, pošto sam imao na raspolaganju isključivo jezički materijal iz oblasti elektrotehnike. Moji nalazi, svakako, ne isključuju mogućnost dolaska i do drugačijih zaključaka prilikom proučavanja navedenih konektiva u drugim registrima i ostalim diskursima. Na žalost, ovo moje 'pravilo' da su diskursivni odnosi ekvivalentni konektivnim odnosima (barem u mojim primerima i barem u diskursu elektrotehnike) ne mogu da, bez izuzetka, algoritamski primenim na svakodnevni diskurs savremenog engleskog i francuskog jezika, zato što nemam dovoljno dijagnostičkih dokaza za isti. Francuski primer (23) i engleski primer (24) ilustruju moj postulat:

- (23) Il suffit alors d'un simple programmeur d'EPROM pour réaliser la programmation, *mais* des broches du microcontrôleur sont requises pour la communication avec la mémoire externe, et ne peuvent donc pas être utilisées pour les entrées-sorties.
- (24) Bad designs have intermittent problems such as glitches, that is, vanishingly fast pulses that may trigger some logic *but* not others, runt pulses that do not reach valid threshold voltages, or unexpected combinations of logic states.

Na dalje, sagledaćemo kako i da li konektivi *mais* i *but* utiču na istinosne uslove. Da bismo sagledali doprinos ovih konektiva istinosnim uslovima propozicije iskaza, pogledaćemo ekscerpte (25) i (26):

- (25) La longueur d'onde d'émission du laser dépend essentiellement de l'ion dopant, *mais* la matrice influe aussi.
- (26) Lookup tables can perform the same functions as machines based on logic gates, *but* they can be easily reprogrammed without changing the wiring.

Najpre moram da upotrebim egzaktnu notaciju. Stoga, propozicije antecedensa 'La longueur d'onde d'émission du laser dépend essentiellement de l'ion dopant' i 'Lookup tables can perform the same functions as machines based on logic gates' markiram sa *P*, a propozicije postcedensa 'mais la matrice influe aussi' i 'but they can be easily reprogrammed without changing the wiring' markiram sa *Q*. Shodno tome, tvrdim da su propozicije iskaza (25) i (26) istinite, ako i samo ako, su i *P* i *Q* istiniti. Međutim, to ne znači da diskursni konektivi *mais* i *but* uvek, bez izuzetka, univerzalno utiču na istinosne uslove. Štaviše, to često i nije slučaj. Samim tim, uloga konektiva *mais* i *but* se semantički relativizuje. Proceduralne informacije koje kodiraju *mais* i *but* u iskazima sa strukturama *P mais Q*, *P but Q*, *P. Mais Q* i *P. But Q*, čini mi se da ostaju izvan opsega logičkih operatora, bez obzira da li se kontradikcija između *P* i *Q* razrešava eliminacijom *P*. Sem toga, ove proceduralne informacije signaliziraju jednu vrstu pragmatičke inferencije koja treba da se izvrši nad propozicijama *P* i *Q* da bi se iskaz u diskursu elektrotehnike interpretirao na optimalno relevantan način.

Naravno, i ovde napominjem kako **ne tvrdim** da je ovakva situacija karakteristična i tipična samo za engleski i francuski diskurs elektrotehnike, ali mi je ovaj jezički materijal bio na raspolaganju, te sam, stoga, samo uzeo u obzir ekscerpte iz ove vrste diskursa. Verujem da analiza drugih materijala/diskursa može da pruži zanimljive spoznaje, ali su druge vrste diskursa ostale van opsega mog istraživanja, za sada.

Diskursni konektivi *mais* i *but*, skoro sasvim sigurno, povezuju klauze različite argumentativne orijentacije, ali, svakako, da to povezivanje ne mora

da bude jedini uslov, naročito ako imamo u vidu (ne)prihvatljivost tipova ‘*P mais non-P*’ i ‘*P but not-P*’. Ali i ovi tipovi iskaza mogu da budu prihvatljivi u nekom svakodnevnom francuskom i engleskom diskursu iako imaju različitu argumentativnu orijentaciju. Pogledajmo sledeće primere:

- (27) Contrairement à la fission nucléaire, les produits de la fusion eux-mêmes ne sont pas radioactifs, *mais* lorsque la réaction utilisée émet des neutrons rapides, ces derniers peuvent en revanche transformer les noyaux qui les capturent en isotopes pouvant l’être.
- (28) Since smaller nuclei have a larger surface area-to-volume ratio, the binding energy per nucleon due to the nuclear force generally increases with the size of the nucleus *but* approaches a limiting value corresponding to that of a nucleus with a diameter of about four nucleons.

Prema zakonu negacije (*la loi de négation*) iskazi posle konektiva *mais* u ekscerptu (27) i posle konektiva *but* u ekscerptu (28) mogu da slede iskazi-ma pre ovih diskursnih konektiva. To se može predstaviti u dubinskoj strukturi na sledeći način, što prikazujem u Tabeli 1:

Dubinska struktura u francuskom jeziku	Dubinska struktura u engleskom jeziku
α : [non-P]	α : [not-P]
β_1 : [b]	β_1 : [b]
β_2 : [X pense que a]	β_2 : [X thinks that a]

Tabela 1. Dubinska struktura u francuskom i engleskom jeziku

Postavljam pitanje da li su *mais* i *but* dvoznačni. Na osnovu analize iskaza u diskursu elektrotehnike smatram da su diskursni konektivi *mais* i *but* semantički kontrastivni i adversativni. Međutim, nisam siguran da li su i pragmatički koncesivni. Ja ne mogu sasvim sigurno da odgovorim na ova pitanja, pa stoga, usvajam eklektički pristup koji shematski prikazujem u Tabeli 2:

	Kontrastivno <i>mais</i>	Kontrastivno <i>but</i>	Koncesivno <i>mais</i>	Koncesivno <i>but</i>
Forma	P mais Q	P but Q	P mais Q	P but Q
Semantička implikacija	P, Q	P, Q	P, Q	P, Q
Pragmatička implikacija	$P \rightarrow R$, $Q \rightarrow \text{non-R}$	$P \rightarrow R$, $Q \rightarrow \text{not-R}$	$P \rightarrow \text{non-Q}$	$P \rightarrow \text{not-Q}$

Tabela 2. Forma, semantička i pragmatička implikacija

Diskursni konektivi *ainsi* i *so* predstavljaju priloško-konektorske mešovite oblike, ili blende. Naime, *ainsi* i *so* povezuju klauze i propozicije na sintaksičko-semantičkom nivou, a mogu se posmatrati i kao podskup skupa koordinativnih konektiva. *Ainsi* i *so* mogu da zauzimaju inicijalni položaj u klauzi, što ilustrujem ekscerptima (29) i (30) iz svog korpusa:

- (29) *Ainsi*, les deux premières opérations sont effectuées par des modules de l'électronique analogique, la troisième nécessite une conversion analogique-numérique et la dernière relève d'un traitement numérique.
- (30) *So*, rather than tracing out a raster, the electron beam is directly steered along an arbitrary path, while its intensity is kept constant, *so* electrostatic deflection is used.

Na osnovu analize svog korpusa, uočio sam da diskursni konektivi *ainsi* i *so* poseduju konceptualnu semantiku i da u diskursu elektrotehnike upućuju na kauzalnost. Drugim rečima, u odnosu propozicija: *P, ainsi Q* i *P, so Q*, antecedens *P* izražava uzrok ili razlog, a postcedens *Q* izražava posledicu ili rezultat. Ovaj rezultat nazivam *konsekvencijom*.

U francuskom i engleskom diskursu elektrotehnike konektivi *ainsi* i *so* ne moraju neophodno uvek biti relacioni signali binarnih diskursnih vrednosti, ali skoro sasvim sigurno, ipak dovoljno često markiraju odnos između razloga i rezultata. Semantički *ainsi* i *so*, izraženi kao *P, ainsi Q* i *P, so Q*, denotiraju kauzalno povezane činjenice u diskursu elektrotehnike. S druge strane, pragmatički *ainsi* i *so*, izraženi kao *P. Ainsi, Q* i *P. So, Q*, denotiraju inferencijalne odnose u diskursu elektrotehnike, pa često imaju strukturu 'premise + zaključak'. Istovremeno, i *ainsi* i *so* jesu sastavni deo procesa povezivanja govornih činova, što ilustrujem ekscerptima (31) i (32) iz mog korpusa:

- (31) Les ports USB supportent la connexion à chaud et la reconnaissance automatique des dispositifs. *Ainsi*, les périphériques peuvent être branchés sans éteindre l'ordinateur.
- (32) After the fetch and decode steps, the execute step is performed. During this step, various portions of the CPU are connected. *So*, they can perform the desired operation.

Ukoliko uporedim konektive *ainsi* i *so* sa konektivima *mais* i *but*, čini mi se da su ovi prvi diskursno dinamičniji konektivni, prvenstveno zato što su u izvesnoj meri za nijansu više usmereni ka sagovorniku, što ne znači da nisu orijentisani i ka poruci. Ukratko, diskursni konektivi *ainsi* i *so* mogu biti eksplicitni komentari koji, skoro sasvim uvek, jesu u vezi sa onim što se kaže. Drugim rečima, navedeni diskursni konektivi jesu u sintaksičkoj i semantičkoj konstrukciji sa klauzom koju uvode, barem u diskursu elektrotehnike. Ostaje

da u nekom budućem istraživanju domislim da li *ainsi* i *so* kodiraju konceptualnu informaciju (ne)doprinoseći istinosnim uslovima i da poduprem svoje tvrđenje čvršćim argumentima da *ainsi* i *so* doprinose relevantnosti na planu eksplikatura višeg nivoa.

7. Zaključna zapažanja

Lingvističke jedinice se mogu smatrati diskursnim konektivima u diskursu elektrotehnike samo ukoliko ispune specifične uslove iznete u Đurić (2008, 61) i Đurić (2009), koje ovde nećemo posebno navoditi (i ponavljati) zbog prostorne ograničenosti. Na osnovu moje analize konektiva *mais* i *ainsi* (u francuskom) i *but* i *so* (u engleskom) došao sam do izvesnih, čini mi se, korisnih saznanja.

U iskazima sa strukturama *P mais Q*, *P but Q*, *P. Mais Q* i *P. But Q* diskursni konektivi *mais* i *but* kodiraju proceduralne informacije koje ostaju izvan opsega logičkih operatora, bez obzira na to da li se kontradikcija između *P* i *Q* razrešava eliminacijom *P*. Istovremeno, ove proceduralne informacije signaliziraju vrstu pragmatičke inferencije koja treba da se izvrši nad propozicijama *P* i *Q* da bi se iskaz u diskursu elektrotehnike interpretirao na optimalno relevantan način. Takođe, konektivi *mais* i *but* povezuju, skoro sasvim sigurno, klauze različite argumentativne orijentacije, ali svakako, da ovo ne mora da bude jedini uslov, naročito ako imamo u vidu (ne)prihvatljivost tipova '*P mais non-P*' i '*P but not-P*'.

Diskursni konektivi *ainsi* i *so* imaju konceptualnu semantiku, upućujući na kauzalnost u okviru diskursa elektrotehnike. Shodno tome, u odnosu propozicija *P*, *ainsi Q* i *P*, *so Q* antecedens *P* izražava uzrok ili razlog, a postcedens, koji mi nazivam *konsekventom Q*, izražava posledicu ili rezultat. U francuskom i engleskom diskursu elektrotehnike konektivi *ainsi* i *so* ne moraju uvek biti relacioni signali binarnih diskursnih vrednosti, ali, čini mi se, da dovoljno često markiraju odnos između razloga i rezultata. Semantički *ainsi* i *so* (*P*, *ainsi Q* i *P*, *so Q*) denotiraju kauzalno povezane činjenice u diskursu elektrotehnike, dok pragmatički *ainsi* i *so* (*P. Ainsi, Q* i *P. So, Q*) denotiraju inferencijalne odnose u diskursu elektrotehnike. Dakle, zaista, „[p]ostoje upadljive saglasnosti između struktura i elemenata otkrivenih u formalnoj, gramatičkoj analizi i specifičnih semantičkih funkcija.“, kao što to ističe Chomsky (cf. Čomski, 1972: 90).

Postavio bih neka pitanja u vezi sa identitetom diskursnih konektiva: 1. Da li diskursni konektivi imaju ulogu ograde i/ili ispunjivača i/ili ublaživača? 2. Da li možemo da pretpostavimo (ili možda eventualno unapred algoritamski odredimo) koja će se uloga, od ove tri, učitati? 3. Da li možemo da odredimo koje se značenje učitava u diskursni identitet i/ili identitet diskursa?

Na ova i slična pitanja nisam mogao da nađem ni definitivne ni nedvosmislene odgovore, uprkos svojim naporima da podvrgnem ove lingvističke entitete rigoroznim egzaktnim analizama makar u diskursu elektrotehnike i to na materijalu savremenog engleskog i francuskog jezika.

Ono što je očigledno jeste da se korišćenjem diskursnih konektiva učitava izvesno značenje u diskurs, ali i pored toga što sam anketirao informante-govornike, nisam mogao da domislim egzaktnu funkciju konektiva niti da odgovorim na pitanje da li su ove diskursne jedinice isključivo ograde i/ili isključivo ispunjivači i/ili isključivo ublaživači. Koristeći jednu metaforu iz nauke o književnosti, koja mi se čini sasvim umesnom, barem u ovom trenutku, konstatujem da upravo zbog svog istovremenog relativizma, ali i binarnosti, diskursni konektivi mogu da učitavaju diskursno značenje i/ili značenje diskursa u vidu komunikacije posredstvom ogledala (cf. Panić, 2007: 105-110). Napominjem da ovo istraživanje ni u kom slučaju nije u potpunosti iscrpno i konstatujem da diskursni konektivi zavređuju dalje rafinirane elaboracije.

Literatura

- Aijmer, Karin and Anne-Marie Simon-Vandenberg (eds.) (2006): *Pragmatic Markers in Contrast*. Heidelberg: Elsevier.
- Aitchison, James (2001): *Cassell's Dictionary of English Grammar*. London: Cassell.
- Beaugrande, R. de and W. Dressler (1981): *Introduction to Text Linguistics*. London: Longman.
- Bernstajn, Bazil (1979): *Jezik i društvene klase*. Beograd: BIGZ.
- Brown, Gillian and George Yule (1984): *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bugarski, Ranko (1991): *Uvod u opštu lingvistiku. Drugo izdanje*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Bugarski, Ranko (1996): *Uvod u opštu lingvistiku. Sabrana dela – Knjiga 6*. Beograd: Čigoja i XX vek.
- Bugarski, Ranko (1997): *Ka jedinstvu lingvistike. Sabrana dela – Knjiga 7*. Beograd: Čigoja i XX vek.
- CEG: Eckersley, C. E. and J. M. Eckersley (1967): *A Comprehensive English Grammar*. London: Longmans.
- CGE: Carter, Ronald and Michael McCarthy (2006): *Cambridge Grammar of English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chauvineau, Jean (1967): *La logique moderne*. Paris: Presses universitaires de France.

- CODCE: *The Concise Oxford Dictionary of Current English* (1966). Oxford: At the Clarendon Press. (5th edition).
- Crystal, David (1983): *A First Dictionary of Linguistics and Phonetics*. London: Andre Deutsch.
- Čomski, Noam (1972): *Gramatika i um*. Izbor i redakcija: Ranko Bugarski. Prevod: Ranko Bugarski i Gordana B. Todorović. Beograd: NOLIT.
- Čubrović, Biljana (2005): *Fonološka struktura novijih francuskih pozajmljenica u savremenom engleskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet i PHILOLOGIA.
- Čubrović, Biljana i Mirjana Daničić (ur.) (2007): *Glas u jeziku, književnosti i kulturi*. Beograd: PHILOLOGIA.
- DFC: *Dictionnaire du français contemporain* (1966). Paris: Librairie Larousse.
- Đurić, Miloš D. (2007a): "The Relevance of Discourse Markers in the Discourse of Electrical Engineering", In: Vladimir Ž. Jovanović, (ur.) (2007): *Interkatedarska konferencija anglističkih katedri Niš 2006 – Zbornik radova*. Niš: Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, pp. 175-190.
- Đurić, Miloš D. (2007b): "Multidimenzionalna analiza gustina akustičke energije nekih glasova u diskursu elektrotehnike u savremenom engleskom jeziku", In: Biljana Čubrović i Mirjana Daničić (ur.) (2007): *Glas u jeziku, književnosti i kulturi – Zbornik radova*. Beograd: PHILOLOGIA, pp. 69-77.
- Đurić, Miloš D. (2008a): "Discourse Connectives as Transitional Markers in the Discourse of Electrical Engineering", In: Aleksandra Nikčević-Batričević and Marija Knežević (eds.) (2008): *Challenging Theory and Improving Practice: Cultural Issues in English Language and Literary Studies*. Nikšić: Faculty of Philosophy. pp. 49-64.
- Đurić, Miloš D. (2008b): "Relevance and Possession in the Discourse of Electrical Engineering", In: *Linguistique appliquée* 9. Belgrade et Novi Sad: Association de linguistique appliquée de Serbie, Faculté des lettres de Belgrade et Faculté des lettres de Novi Sad, pp. 55-67.
- Đurić, Miloš D. (2009): "The Distribution of Discourse Connectives in the Discourse of Electrical Engineering", In: Julijana Vučo i Anđelka Ignjačević (ur.) (2009): *Jezik struke: Teorija i praksa*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, pp. 191-201.
- Đurić, Miloš D. (2010): "Construction, Reconstruction, and Deconstruction of English and French Compounds in the Discourse of Electrical Engineering", In: Aleksandra Nikčević-Batričević and Marija Knežević (eds.) (2010): *Constructing, Deconstructing, Reconstructing Language and Literary Matters*. Nikšić: Faculty of Philosophy. pp. 131-143.

- Đurić, Miloš D. i Marija Panić (2009): "Identitet diskursnih konektiva u engleskom i francuskom diskursu elektrotehnike", In: Biljana Mišić Ilić i Vesna Lopičić (ur.) (2009): *Jezik, književnost, identitet – Jezička istraživanja*. Niš: Filozofski fakultet Univerzitet u Nišu, pp. 344-358.
- Đurić, Miloš D. and Marija Panić (2010): "The Role of Discourse Connectives in English and French Discourse of Electrical Engineering", In: *Linguistique appliquée*, Belgrade et Novi Sad: Association de linguistique appliquée de Serbie, Faculté des lettres de Belgrade et Faculté des lettres de Novi Sad [u štampi].
- Fraser, Bruce (2006): "On the Universality of Discourse Markers", In: Karin Aijmer and Anne-Marie Simon-Vandenberg (eds.) (2006): *Pragmatic Markers in Contrast*. Heidelberg: Elsevier. pp. 73-92.
- GCE: Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech and Jan Svartvik (1976): *A Grammar of Contemporary English*. London: Longman.
- GDF: Delatour, Yvonne *et al* (1991): *Grammaire du Français*. Paris: Hachette.
- GFJSM: Papić, Marko (1984): *Gramatika francuskog jezika – strukturalna morfosintaksa*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- GREJ: Đorđević, Radmila (1996): *Gramatika engleskog jezika*. Beograd: Privatno izdanje.
- Halliday, M.A.K. and Ruqaiya Hasan (1976): *Cohesion in English*. London: Longman.
- Kristal, Dejvid (1988): *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Predgovor: Ranko Bugarski. Preveli: Ivan Klajn i Boris Hlebec. Beograd: BIGZ.
- Lakić, Igor. (2004): *Diskurs pisanih medija o ratu*. Beograd: Filološki fakultet, Neobjavljena doktorska disertacija.
- LDLF: *Lexis Dictionnaire de la langue français* (1975). Paris: Librairie Larousse.
- Lenker, Ursula and Anneli Meurman-Solin (2007): "Introduction", In: U. Lenker and A. Meurman-Solin (eds.) (2007): *Connectives in the History of English*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 1-10.
- Levinson, Stephen C. (1983): *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LNGF: Dubois, Jean et René Lagane (2004): *La nouvelle grammaire du français*. Paris: Larousse.

- Marcus, Solomon (1967): *Introduction mathématique à la linguistique structurale*. Paris: Dunod.
- Marković, Mihailo (1994): *Logika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- May, Robert (1985): *Logical Form – Its Structure and Derivation*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Mišić Ilić, Biljana (2004): *Diskursne funkcije reda reči u engleskom jeziku*. Niš: Filozofski fakultet i Prosveta.
- Mišić Ilić, Biljana (2008): *Od reči do diskursa – Ogledi iz anglističke lingvistike*. Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu.
- Mounin, Georges (1971): *Clefs pour la linguistique*. Paris: Seghers.
- NDAFFA-NDFEL: *Nouveau dictionnaire anglais-français et français-anglais – A New Dictionary of the French and English Languages* (par/by E. Clifton et/and J. McLaughlin) (1904). Paris: Librairie Garnier Frères.
- NGF: Grevisse, Maurice et André Goosse (1995): *Nouvelle grammaire française. 3e édition*. Louvain-la-Neuve: De Boeck et Duculot.
- Panić, Marija. (2007): “Čitati Kovače lažnog novca ili komunikacija posredstvom ogledala”, In: *PHILOLOGIA* 5 godina V (2007), pp. 105-110.
- Polovina, Vesna. (1987): *Leksičko-semantička kohezija u razgovornom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Polovina, Vesna (1992): *Ogledi iz opšte lingvistike*. Beograd: Naučna knjiga.
- Polovina, Vesna (1996): *Prilozi za kognitivnu lingvistiku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Polovina, Vesna (1999): *Semantika i tekstlingvistika*. Beograd: Filološki fakultet.
- Prieto, Luis L. (1975): *Pertinence et pratique*. Paris: Les Éditions de Minuit.
- Prince, Ellen F. (1989): “Discourse Analysis: A Part of the Study of Linguistic Competence”, In: Frederick J. Newmeyer (ed.) (1989): *Linguistics: The Cambridge Survey Volume II – Linguistic Theory: Extensions and Implications*. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 164-182.
- Rossari, Corinne. (2006): “Formal Properties of a Subset of Discourse Markers: Connectives”, In: Kerstin Fischer (ed.) (2006): *Approaches to Discourse Particles*. London and New York: Elsevier. pp. 299-314.
- Rouchota, Villy. (1996): “Discourse Connectives: What Do They Link?”. *UCL Working Papers in Linguistics* 8. pp. 1-15. [Internet edition]

- Savić, Svenka (1993): *Diskurs analiza*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Savić, Svenka i Vesna Polovina (1989): *Razgovorni srpskohrvatski jezik*. Novi Sad: Institut za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta.
- Schiffrin, Deborah (1996): *Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sperber, Dan and Deirdre Wilson (1988): *Relevance – Communication and Cognition*. Oxford: Basil Blackwell.
- Strawson, P. F. (1977): *Études de logique et de linguistique*. Traduit de l'anglais par Judith Milner. Paris: Éditions du Seuil.
- Tannen, Deborah (1989): *Talking Voices – Repetition, Dialogue, and Imagery in Conversational Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Trask, Robert (2000): *The Penguin Dictionary of English Grammar*. London: Penguin Books.
- UGE: Quirk, Randolph and Sidney Greenbaum (1974): *A University Grammar of English*. London: Longman.
- WNWDAL: *Webster's New World Dictionary of the American Language* (ed. J. H. Friend and D. B. Guralnik) (1955). Cleveland and New York: The World Publishing Company.

Miloš D. ĐURIĆ

ENGLISH AND FRENCH DISCOURSE CONNECTIVES IN THE DISCOURSE OF ELECTRICAL ENGINEERING

Although research on discourse connectives has been dominated by classification, general approaches usually draw on certain properties typically assigned to these linguistic items. Broadly speaking, the function of discourse connectives is seen as primarily connective; however, they might display other features in the discourse of electrical engineering.

Firstly, the author introduces the scope, theoretical framework and corpus-based data. Secondly, he summarizes certain relevance-theoretic accounts pertaining to the object of his empirical investigation, and then surveys current research on discourse connectives. Thirdly, the author lists the most relevant findings about the discourse connectives (English: *but* and *so*, French: *mais* and *ainsi*) and discusses the applicability of the salient conditions for the

status of English and French discourse connectives in electrical engineering discourse to the linguistic phenomena under investigation.

It has been concluded that English and French discourse connectives *but*, *so*, *mais*, and *ainsi* in the electrical engineering discourse might be effort-saving devices whose role is tripartite, pertaining to: 1. fillers, 2. hedge, and/or 3. mitigators. Finally and by way of recapitulation, it has been asserted that attempts at bringing together English and French items (*but*, *so*, *mais* and *ainsi*) under a single heading of discourse connectives have turned out to be plausible. The author's investigation might have certain repercussions on future research on discourse connectives, at least in the discourse of electrical engineering.

Key words: *Discourse Connectives, the French Language, the English Language, Discourse of Electrical Engineering, Semantics, Syntax, Logic, Pragmatics, Mathematical Linguistics, Corpus-Based Data, Discoursisation*